

JACOB AHRENBORG

TUKKIJUNKKARI:
KERTOMUS KARJALASTA

Jacob Ahrenberg

Tukkijunkkari: Kertomus Karjalasta

«Public Domain»

Ahrenberg J.

Tukkijunkkari: Kertomus Karjalasta / J. Ahrenberg — «Public Domain»,

Содержание

I	5
II	10
III	15
IV	20
V	24
Конец ознакомительного фрагмента.	25

Jacob Ahrenberg

Tukkijunkkari: Kertomus Karjalasta

I

Keisarikatua myöten Viipurissa vieräi verkalleen ja arvokkaasti mustan hevosparin vetämät kuomivaunut. Hevoset olivat vanhoja, uskollisia ja yhdessä hölkyttelemään, vanhoihin vaunuihinsa sekä jäykkääseen ajuriinsa tottuneita palvelijoita. Nuo kolme, hevoset, vaunut ja ajaja, näyttivät kaikki hiukan kuluneilta, mutta kokonaisuudessaan tekivät ne kumminkin arvokkaan vaikutuksen. Talutellen saapuivat vaunut tuolle aukolle noissa vanhoissa valleissa, jonka tsaari Pietari kerran sata kuusikymmentä vuotta sitte ammutti, ja josta hän kulki sisään tuohon antautuneeseen kaupunkiin. Täällä kääntyivät vaunut laivasillalle vasemmalle.

Sirosti, viimeisen lyypekiläisen kuosin mukaan puettu konttoriherra riensi avaamaan vaununovea ja auttoi maahan astumaan ensin nuorta, sievän, mutta jäykän ja tylyn näköistä naista ja sitte vanhempaa lihavaa naista, jotka kumpikin olivat syvässä surupuvussa. Vanha pullea nainen nojautui tuon hienon herrasmiehen käsivarteen.

– Herra Schönfeld, kysyi hän saksankielellä, joko laiva näkyy?

– Valitettavasti ei, rouva kauppaneuvoksetar, mutta jo se on kulkenut Uuraan ohi, – vastasi puhuteltu melkein nöyrästi. – Tahtooko rouva kauppaneuvoksetar istahtaa tuonne penkille?

Puhuteltu ei väitellyt tätä ehdotusta vastaan, ja herra Schönfeld, kauppahuone Blumen ensimmäinen kirjanpitäjä vei vanhan naisen tyhjälle penkille; hänen nuorempi seuraajansa neiti Helene Blume seurasi heitä. Missä nuo kolme kulkivat, vetäytyi tiheä, odottava ihmisjoukko kunnioittavasti syrjään. Olihan kauppaneuvoksetar Blume kaupungin mahtavimpia rouvia, ja surupuku, jossa hän sekä hänen tyttärensä, korkeasti kunnioitetun, neljä päivää sitten kuolleen perheenisän vuoksi kävivät, vaikutti, että yleisö, ahdingosta huolimatta, oli tavallista alttiimpi tilaa antamaan.

Naiset kävivät matalalle penkille istumaan ja ympäristöstään huolimatta alkoivat he puhella matalaäänisesti saksankielellä.

– Kauvanko nyt siitä on, kun Emil viimeksi matkusti ulkomaille, kysyi äiti. Sehän oli samaan aikaan kuin nytkin, kesäkuulla, vuonna...

– Etkö sitä muista, äiti. Sehän oli heti tädin kuoleman jälkeen, syksyllä tulee neljä ja puoli vuotta siitä.

– Oh, joko siitä on niin pitkä aika kulunut, kas, miten sukkelaan vuodet kuluvat. Olisin toivonut tuon rakkaan pojan kotiin tulevan iloisempiin ja onnellisempiin oloihin kuin hautajaisiin. Ja kauppaneuvoksetar painoi nenäliinansa kyyneltyviin silmiinsä. – Ja isä raukka, joka ei saanut nähdä...

– Kas niin, äiti kulta, älä nyt puhu siitä asiasta, hillitse itseäsi nyt siksi, ole niin hyvä. Sinun ei olisi pitänyt tulla tänäpäivänä tänne. Muuten olisi Emilin pitänyt hiukan kiirehtiä. Kaksi vuotta yhtenänsä on hän luvannut palata kotio, eikä hänen viipymistään nyt voi puolustaa.

– Mutta, Lilli, miten voit noin puhua ainoasta veljestäsi? keskeytti rouva Blume tytärtään.

– Jo näkyy laiva, sanoi herra Schönfeld, kiirehtien naisten luo. – Se on jo Keihäsniemen kohdalla.

– Ja onko herra Schönfeld aivan varma siitä, että Emil herra on mukana?

– Aivan varma. Emil herra pyysi sähkötietä rahoja ja sanoi lähtevänsä Hampurista viime tiistaina, matkustavansa ensimmäisessä laivassa Lyypekiin, eikä ole epäilemistäkään, että hän nyt vihdoinkin palaa kotio.

Sana "vihdoinkin" vaikutti pahasti rouva Blumeen. Hän käänsi kalpeat, täyteläiset kasvonsa tyttärensä puoleen ja sanoi niin ääneen, että herra Schönfeldkin saattoi sitä kuulla:

– Jos Emil olisi kuinkin kiirehtinyt, niin, tiedäthän sen, ei hän mitenkään olisi ehtinyt kotiin ennenkuin loppu tuli. Paitsi sitä viipyi hän ulkomailla rakkaan isänsä luvalla.

Herra Schönfeld ymmärsi yskän ja vetäytyi syrjälle. Neiti Helenen jäykät piirteet jäykkenivät vielä enemmän; hän näytti silmänräpäyksen taistelevan sisällistä taistelua, tuliko hänen ruveta tuohon arkaan asiaan, puhelemaan veljestänsä, vai eikö – hän piti parempana olla vaiti.

Oltuansa kauan aikaa vaiti rupesi rouva Blume jälleen puhumaan pojastaan. Harrasta lempeyttä ja myötätuntoisuutta osoittavalla äänellä sanoi hän: tiedätkö että Emil kuuluu suuresti muuttuneen viime vuosina, niin sanoo ainakin Doris Hanemann, joka hiljakkoin näki hänet Hampurissa.

– Niin, hän kuuluu todellakin suuresti muuttuneen. Tiedäthän, äiti, että hän muun muassa on kovin laihtunut ja menettänyt muhkean tukkansa.

– Niin, hänen tukkansa on aina ollut heikkokasvuinen, ja mitä siihen tulee, että hän on laiha, niin...

Nyt vihelsi höyrylaiva. Syntyi kova liike väkijoukossa, joka tunkeutui sille kohdalle, missä höyrylaiva tavallisesti laski rantalaudat. Parin minuutin perästä läheni tuo iso höyrylaiva verkkaan ja mahtavasti. Katteinin käskysanat, koneen pörinä, potkuri, joka loiskutteli virran vettä, ja höyry, joka sihisten hyökkäsi ulos, voittivat rantajätkien huudot ja vilkkaan puhelun, johon laivan matkustajat ja yleisö rannalla ryhtyivät. Rantalaudat laskettiin, ja odotteleva yleisö valloitti laivan, kuni piiritetyn kaupungin.

Rouva Blume ja hänen tyttärensä istuivat vielä rahilla odottamassa, kunnes nuori, varreltaan naisentapainen, vaalakka ja laiha mies, jonka kaunismuotoisiin kasvoihin elämänkyllästys oli piirtänyt jälkiään, tuli rantalaudalle ja epäröiden katseli ympärilleen. Nyt juoksi herra Schönfeld esille, vapautti kumarrellen ja tervehtien nuoren miehen hänen matkakamsuistaan ja osoitti näytännöllisellä liikehdyksellä noita kahta naista.

Herra Emil, sillä hän se oli, kiirehti sinne, sulki ensin äitinsä ja sitten sisarensa syliinsä. Molemmat naiset hillitsivät uljaasti liikutuksensa. Herra Emil näytti vaivatulta ja raukealta; hän antoi käsivartensa äidilleen ja vei hänet vaunuille, auttoi häntä siihen, nousi itse sisään ja nyökäten hyvää päivää Antti ajajalle käski hän tämän kiireesti ajaa kotiinpäin.

Kun vaunun ovi oli suljettu, purskahtivat molemmat naiset äkkiä itkuun.

– Isä sanoi terveisiä, kuiskasi äiti. Huomenna on hautajaiset.

Herra Emil oli kuin tulisilla hiilillä. Hän puristi naisten käsiä lausumatta sanaakaan. Tuo hillitön itku, nuo kasvot, jotka hän nyt näki muuttuneina monen vuoden vaikutuksesta ja tempovaisen itkun vääntäminä, tekivät häneen ikävän vaikutuksen, joka poisti hänen surunsa,

Blumen talo mustaveljesmunkkien kadun varrella oli vanha, ruma kaksikertainen kivirakennus. Alikerta, joka oli rakennettu hakkaamattomista harmaakivijärkäleistä ja sisustettu kellareiksi ja varastohuoneiksi, oli varustettu ainoastaan parilla ristikkolisella aukolla kadulle päin sekä suurella holvikkaalla, melkein aina suljetulla portilla. Ihan portin viereen oli joku Blumen pohattasuvun jäsen asettanut vankan tammioven, jossa oli suuressa messinkilevyssä kauppahuoneen nimi. Kokonaisuudessaan muodosti kaikki tämä rakennustaiteellisen osaseikan, joka oli mitä jyrkimmässä ristiriidassa rakennuksen ruman etusivun kanssa. Ylikerrassa, joka oli tiilistä ja huonosti kalkittu, olivat asuin- ja konttorisuoijat. Tässä huoneessa oli Blumen suku polvi polvelta elänyt ja asunut melkein sata vuotta.

Nyt aukeni raskas portti narisevilla sarannoillaan, ja vanhan, kavioiden kopseesta ja vaunujen ratinasta humisevan portin läpi ajoi Blumen perhe pihalle. Jos kadunpuolinen rakennus oli kolkko, mitätön ja ruma, niin oli piha sitävastoin päiväpaisteinen ja mieluinen paikka. Se kohosi pengerrellen korkealle, niin että rakennus pihanpuolelta oli ainoastaan yksinkertainen. Taimpana korkeimmalla penkereellä kasvoi kymmenkunta ikivanhoja vaahteria ja lehmuksia vanhanaikuisen patsas-sivustaisen paviljongin ympärillä. Siellä täällä seisoivat pihamaalla joukko mitä erilaisimpia puu-, irtokivi- ja tiili-ulkohuoneita ilman järjestyksettä ja erisuuntaisia, joitten jyrkät päädyt kohosivat rehevien selja-, sireeni- ja akaasiapuitten sekä muutamien koivujen väliltä.

Blumen perheeläiset astuivat sisään vanhaan asuntoonsa. Herra Emil katsoi ympärilleen. Kaikki oli näissä suojissa näköisensä, jommoisina hän ne lapsuudestaan saakka oli nähnyt, valkoiset seinäverhot, jousivaatteella päällystetyt mahonkihuonekalut, Liverpoolin kello yksitoikkaisine soittokoneineen ja vanhat perhekuvat kapeissa, melkein pyöreissä kehyksissään. Ikkunain välillä oli pandanus-kasvi, johon hänen mielestään ei ollut kasvanut lehteäkään lisää, siitä kuin sen lehtioat häntä poikana pistivät. Ja hänen äitinsä ja sisarensa muuttumattomina, kuten kaikki elostelevat ihmiset, kuten kaikki, jotka kuluttavat aikaansa pianon ja koruompeluksen ääressä, joitten pontevuutta ei milloinkaan ole tarvittu koetella, ja jotka eivät koskaan ole tunteneet täydellistä kärsimystä eivätkä täydellistä iloa.

Yksi ainoa oli muuttunut, ja tämä oli hän itse. Valtaavan ahdistuksen ja alakuloisuuden tunteen alaisena, joka tunne ei antanut vähintäkään tilaa sille surulle, jota, kuten hän kyllä tajusi, hänen olisi pitänyt tuntea isänsä äsken tapahtuneen kuoleman johdosta, ajatteli hän tulevaisuutta, elämää tässä vanhanaikuisessa rumassa kodissa, tässä pienessä yksitoikkaisessa kaupungissa. Hän ajatteli vaivaa, huolta ja taistelua tämän iäkkään kauppahuoneen puolesta, joka oli elänyt melkein sata vuotta ja joka nyt taisteli suuria vaikeuksia vastaan, jotka hänen tuli selvittää.

Suuressa vierashuoneessa makasi vanha Blume ruumiinarkussaan, jonka ympärillä seisoi kaksi riviä suoria, tummia kypressejä; arkun jalkopäässä oli komea parvi valkoisia jaapanin liljoja, joitten tuoksu taisteli voittoisaa taistelua kalmanhajua vastaan. Blumen perhe astui sisään sanoaksensa vielä kerran viimeiset jäähyväisensä vainajalle. Tuolla lepäsi vanhus, katoavaisuuden leima vielä voimakkaissa ja päättävissä kasvoissaan. Se kovuus, joka hänen eläessään oli leimannut hänen kasvonsa, oli haihtunut, ja tavaton suopeuden sävy painoi niihin melkein oudon ilmeen.

Kauppaneuvoksen puoliso seisoi poikansa vieressä. Ei ole mahdollista kertoa sitä sanatonta levottomuutta ja hellyyttä, jolla hän katseli poikansa kasvoja, jotka, vieläpä kuolleenkin rinnalla näyttivät hivuneilta ja kuihtuneilta.

Emil katseli isäänsä unessakävijän tavalla, tuntematta alussa mitään varsinaista tunnetta.

Vanha Liverpoolin kello tuolla kakluunin sivulla alkoi soida määräperäisiä lyöntejään: yksi – kaksi – kolme – neljä – viisi luki hän koneentapaisesti. Hän muisteli mitenkä hänen isänsä oli tapana täsmälleen viiden lyönnillä sanoa: "kas niin, poikani, nyt menemme konttoriin", ja tätä sanoessaan hymyili hän ystävällisesti ja kehoittavaisesti. Ei isä nyt milloinkaan enää hymyilisi hänelle eikä laskisi kättänsä hänen olalleen.

Tämä kellonlyönti ja tämä muisto herättivät äkkiä Emilin hänen unteluudestaan. Raju epätoivo hänet äkiltä yllätti. Hän heittäysi kuolleen viimeisen vuoteen viereen; kyyneleet virtasivat hillittömästi hänen silmistään. Yhdessä silmänräpäyksessä näki hän selvästi sielunsa sisuksen; häntä huimasi nähdessään pohjattomuutta siellä. Hän suri yhtä paljon itseään kuin kuollutta vanhusta.

Herra Emil oli hekumoitsija taipumuksen, kasvatuksen ja miettimisen kautta. Itsekkäänä synnyltään, kuten me kaikki, äitinsä hemmottelemana, opettajansa hempimänä, naisten ihailemana ja ankaran isänsä erillään pidättämänä kaikesta varsinaisesta osanotosta kauppa-asioihin, ei hän koskaan ollut oppinut vakaisesti ponnistelemaan, todellisesti taistelemaan taipumuksiaan ja halujaan vastaan. Hänelle olivat hujut aikaiseen tulleet elämän määräpäiksi. Ja kun raihnas ruumis, riutunut hermosto eivät enää sallineet elämän kiehuvien nestetten helmeillä ja vaahdota hänen sisässään, oli hän koettanut keinollisesti verestää unteluuttaan ja tylsyyttään. Askel askelelta oli hän joutunut viimeisen ja kavalimman ystävän, morfiinin, haltuun. Jo aikoja sitten oli hänelle tullut se hetki, jolloin huvitusten varasto oli loppuneena ja ilon loriseva puro kuivuneena. Pitomalja oli tyhjennetty pohjaan, ja nyt oli hänen ympärillään jällel ainoastaan tuo määrätön tyhjyys, joka on itsekkäisyyden rangaistus – tuo tyhjyys, joka on elämänkyllyyden ja inhon äiti, tuon epikuulaisuuden pohjalla aina olevan elämänhaluttomuuden ja kuolonhaluisuuden äiti. Tuosta määrättömästä tyhjyydestä ympärillensä näki hän yhden ainoan tien – kuoleman – kuoleman, sen oven, joka aina on peräytymistä varten niille avoinna, jotka tahtovat välttää elämän ikävyydet ja sen kärsimykset.

Ja Emil katseli ihmetellen, liikutettuna, kauhistuneena, mutta salaisen huumauksen valtaamana kuolleen rauhallisia piirteitä.

Tuo hiljainen nukkuminen, tuo rauha, joka kuvautui tuossa kangistuneitten piirteitten onnellisessa hymilyssä, olihan se kuolema, tuo suuri tuntematon, joka vapauttaa meidät katumuksesta ja tuskista, elämän inhosta, sen kyllästyksestä ja sen yksitoikkoisuudesta.

Häntä huimasi, sillä tuo suuri hävintö kuvastui hänen eteensä houkuttelevin valoin. Tämä kaikki ei haamottanut hänen sielunsa silmissä ajatuksen loogillisen johdonmukaisuuden muodossa, ei, vaan tuskin tajuttuna sisällisenä silmäilynä, kuten aavistuksen kuvalaitelma, valtasivat hänet menneisyys ja se, mikä oli tulossa.

– Emil, Emil, sanoi hänen äitinsä kovasti liikutettuna, mutta onnellisena siitä mielen syvyydestä ja siitä voimakkaasta tunteesta kuollutta kohtaan, jotka hänen poikansa silminnähtävästi osoitti. – Emil, hillitse kyyneleesi. Sinä olet väsyksissä matkasta; tule, poikani, astu vierashuoneeseen. Kas tässä, lasi vettä. Helene, joudu, joudu, anna veljellesi lasi vettä!

Ja rakkaalla väkivallalla vei hän poikansa pois huoneesta.

Helene teki, niinkuin äiti oli sanonut, luoden samalla kummastelevan katseen veljeensä. Hän oli kasvanut hänen kanssansa lapsesta alkain, hän oli tuntenut itsensä syrjään sysätyksi kodissa, hän tunsu veljensä perinpohjin; hän ei ollut odottanut tätä ankaraa surun puuskaa. Hän tiesi isän ja pojan välin jo monta vuotta olleen kalsea, ja että tämä keskinäinen kalseus ei perustunut satunnaiseen tyytymättömyyteen toisen tahi toisen menetykseen, vaan syvälle käypiin syihin, erilaiseen elämäntähtäykseen ja elämänmäärään.

Vähitellen hillitsi Emil itsensä; hän istuutui äitinsä ja sisarensa väliin. Hetki hetken perästä kului hiljaiseen puheluun vainajasta, hänen viimeisistä sanoistaan, mistä hän oli puhunut, ja mikä oli kiinnittänyt hänen mielensä viimeisinä aikoina, hänen tautinsa kulusta ja siitä myötätuntoisuudesta, jota perheen ystävät olivat osoittaneet heille kaikille.

Täällä mainittiin nimiä, jotka Emil herrassa herättivät muistoja aikoja sitten kuluneista onnellisista päivistä, – nimiä, jotka soivat kuin hiljainen, suloinen laulu kaukaisessa, ihanassa etäisyydessä. Vähitellen, lempeästi ja hiljaisesti solmeusivat uudestaan ne siteet, jotka ennen olivat sitoneet Emil herraa tähän kotiin, tähän maahan, jota hän ei ollut moneen aikaan nähnyt. Kuinka oli hän voinut itsensä niistä irroittaa, kuinka vuosikausia elää kaukana suuressa maailmassa? Mitä oli hän siellä käynyt etsimässä ja mitä oli hän löytänyt, joka ei hänellä jo ollut? Oliko siellä käsi, joka yhtä hellästi pusersi hänen kättänsä, kuin näitten kahden?

Ja kesän hämy laskeutui, ja lehmukset tuolla penkereellä hajoittelivat suloisimpia tuoksujaan ja täyttivät huoneen hyvällä hajulla. Ulkona ikkunapeltillä kuhersivat vielä kyyhkysset. Kaukana kohosi Pyhän Olavin torni ruskottavaa taivasta kohti, kuten jättiläinen satujen maasta. Puheet ja kyyneleet, itkut ja huokaukset vajosivat luonnon suureen, hiljaiseen pyhään rauhaan ja vienot muistot muinaisista päivistä nousivat vanhan kodin jokaisesta nurkasta.

Ei se nyt enää ollut kylmää ja rumaa, ei, se oli kaunista ja rikasta, täynnänsä lapsuuden ja nuoruuden muistoja, unelmia ja toiveita. Monen vuoden perästä oli Emil jälleen viruttanut sielunsa kotimaan ilmaan, puhdistanut ajatuksensa kodin ilmanalassa. Ja sanottuaan viimein hyvää yötä äidilleen ja sisarelleen ja tultuansa ylös huoneeseensa, tuohon huoneeseen, missä hän oli elänyt onnellisimmat päivänsä, tunsu hän olevansa parempi, vahvempi, onnellisempi, tunsu elämänhalua ja uljuutta värehtivän väsyneessä sielussansa.

Hän teki mitä parhaimmat päätökset, hän tahtoi tarmolla ryhtyä työhön. Hän havaitsi edenneensä vartiopaikalle, jota hänen isänsä kolmekymmentä vuotta oli uskollisesti puolustanut, jonka hänen isänsä ja isänsä kukin vuorostaan olivat jättäneet perinnöksi vanhimmalle pojallensa.

Nyt oli hänen vuoronsa tullut. Hän oli kaikkea elämässä koettanut paitsi työntekoa. Entä jos työnteko vapauttaisi hänet väsymyksestä ja elämänhaluttomuudesta. Hän nousi päättäväisesti ja otti esille kalukotelonsa, haki siitä ja tapasi pienen pullosen. Sen jälkeen astuskeli hän viivyttelvin

askelein ikkunalle, avasi sen arvelevaisesti ja vastahakoisesti. Epäröiden viimeiseen saakka, päästi hän pullosen kädestään, se putosi kilisten katuojalle tuolla alhaalla ja kilahti tuhansiin palasiin. Hän vetäisi huojennus-henkäyksen ja tuijotti alas hämäänsä syvyyteen.

Minun täytyy koettaa, ajatteli hän. Ja sitte hän tähysteli ruusuista iltataivasta, jossa jokunen linnapääsky vielä lenteli vanhan linnan ympärillä pyytäessään hyttysiä ja hyönteisiä. Tummansininen viiru taivaanrannalla ennusti myrskyisää päivää, mutta Emil herra ajatteli: tulkoon myrsky, työ minua auttaa.

Silloin liikkuvat äkkiä hänen sieraimensa, hänen poskilihaksensa vavahtivat, hän alkoi haistella, hieno, mutta läpitunkeva haju nousi alhaalta; sekoittuen lehmuksen tuoksuun se tunkeusi iltatuulen siivillä sisään huoneeseen. Oh, miten hyvin hän tunsu tuon viettelevän hajun! Kiivaasti sulki hän ikkunan ja pakeni, mutta hänen kaunis unelmansa oli jo vaalennut, ja hänen lujimmat päätöksensä tuntuivat hänestä jo järkähtyvän.

II

Pari kuukautta sen jälkeen, kuin Emil herra oli isänsä liikkeen hoidon ottanut haltuunsa, makasi kauppahuone Blumen Vellamo niminen proomu Viipurin sisemmän rantasillan kyljellä vastapäätä vanhaa linnaa. Proomu oli paluumatkalla Uuraasta, jätettyään Blumen "lapaaseen" (varastoon) kallisarvoisen kantamuksensa leveitä honkalankkuja.

Kastarissa taisteli aluksen päällikkö tilasta ja unesta, tilasta, sillä kastari oli ahdas, ja Matti oli jättiläiskokoinen mies, jolla oli suhteettoman iso pää ja jykeät raajat. Nämät eivät millään muotoa tahtoneet ottaa mahtuakseen kojuun, joka oli rakennettu tavalliselle kuuden jalan pituiselle miehelle; unesta, sillä hänellä oli paljon miettimistä, mutta ajattelevainen ei juuri ollut hänen asiansa. Sentähden hän olikin nainut koulutetun naisen Virolahdesta, joka ajatteli, luki, kirjoitti, jopa puhuikin hänen, hänen poikansa Antin ja hänen pienen tyttärensä Ellin puolesta. Nyt oli, paha kyllä, hänen vaimonsa "yhdeksän järven ja yhdeksän virran takana", heidän vähäisellä tilallaan Korpilanjoen varrella Pielisjärven takana, ja siitäpä syystä täytyi Matin ajatella itse – tahi kääntyä kojutoverinsa Israeli Veikkoliinin puoleen. Mutta sitä hän ei tahtonut. Hän kyllä taisi puhua hänen kanssansa, mutta ei noudattaa hänen neuvoansa; ei, parempaahan sitte oli tässä asiassa olla häntä kuulemattakin, niin oli hänen vaimonsa Maija sanonut – ja hänpä oli viisas nainen, vaikka olikin nainen vain.

Asia oli näet se, että Matti aikoi ruveta kauppoihin, myydä metsää, ja Veikkoliini, joka oli sukkela peijakas, oikea tukkijunkkari, aikoi ostaa sitä. Jos Veikkoliini tarjosi kaksi markkaa puulta, luuli Matti pitävänsä pyytää neljä markkaa, jos Veikkoliini olisi tarjennut neljä markkaa, olisi Matti luullut pitävänsä vaatia vähintäkin viisi markkaa. Sillä varmana hän piti, että häntä joka tapauksessa peijattaisiin. Ja kauanpa oli tätä kauppaa hierottukin: viikkokausia; saattavathan vähemmätkin puuhut ihmisen päätä pyörryttää. Näin olivat Matin asiat tätä nykyä.

Oliko siis kummaa, että hänen oli vaikea nukkua lyhyessä kojussaan, kuumassa kastarissaan, joka oli täynnänsä vihasia kärpäsiä, jotka eivät ottaneet tyytyäksensä Matin ja Veikkoliinin halvan illallisen tähteisiin, vaan uskalsivat käydä itse katteinin ja hänen toverinsa kimppuun. Matti nousi istualleen kojussa, ja hänen rehellisissä ruskettuneissa viilikehlon levyisillä kasvoillaan oli kuin pilvi murheita ja levottomuutta. Miten helkkari hän tästä pulmasta suoriutuisi?

Tuo kuuden jalan ja kahdeksan tuuman pituinen kolho oikasihe koko pitkään pituuteensa, työntäen noustessaan kastarin luukkuja päällään, niin että se vauhdilla ammahti auki. Raitis aamu-ilma vilvoitti hänen kuuman päänsä; hän päätti nousta kannelle. Vaivalla hän sinne pääsi, sillä mies oli pyöreä, ja aukko oli neliskulmainen ja ahdas.

Tuolla ulkona peitti maidonkarvainen, käärinvaatteiden pehmuinen sumu sataman ja kaupungin. Aamuaurinko säteili sumun läpi himmeällä valolla. Linnan mahtavat muurit, vanhat kaupungin vallit ja alukset Pitkänsillan varrella näkyivät epäselvinä piirteinä. Jotkut satamajätkät seisovat hajareisin rannalla, sanoivat silloin tällöin jonkun sanan, jotka vahingotta olisivat saattaneet jäädä sanomatta, ja syljeskelivät välillä virtaan. Satama oli, kuten aina sumun vallitessa, hiljaisena ja äänetönnä; tuskin kuultiin lainetten loiskinaa Vellamon leveätä keulankylkeä vasten.

Matti käyskeli ahtaalla kannellaan. Jotain pyrki hänen aivoissaan pukeutumaan selvään muotoon, aate, ajatus, joka hänen mielestään tuli ylhäältä, valon kodista tahi hänen vaimonsa terävästä päästä. Se aate hänet valtasi oikein väkisin. Hän meni kastarin aukolle ja kumartui sen yli.

– Veikkoliini, huusi hän; Veikkoliini, tule tänne, minulla on ajatus.

– Ei muuta, eikä sinulla ole kahvia, se olisi paljoa parempaa, vastasi ääni, joka oli tarmokas ja sointuva kuin torventoitotus.

– Tule ylös, Veikkoliini! Nyt minulla metsäkauppa on selvillä.

– Empä sitä viitsi enää kuullakkaan, vastasi puhuteltu. Kahden kuukauden aikaa olet vetänyt sitä köyden päätä, enkä vielä ole nähnyt sitä sisään lapetuksi ja kapelkattiin vyhdytyksi.

– Tule nyt vain ylös, nyt on asia selvillä. Ja Matin ruskeihin ahavoittuneihin kasvoihin levisi hymy, voittajan, keksijän oikeutettu, itseensä tyytyväinen hymy. Hänen vaimonsa tyytyisi varmaankin häneen.

Aukosta pyrki nyt äsken pesty, siro ja kovin laiha mies. Hän oli puvultaan kuin herrasmies, paitsi että lakki oli maalaiskuosia, ja housut olivat pitkävarsisissa saappaissa, Muutoin hänellä oli tärkätty kaulus ja musta kaulahinen, kello, sateenvarjo ja kalossit – karjalaisen katsantotavan mukaan, keikarimaisuuden ja uhkeuden korkein määrä. Merkkillisin seikka oli kuitenkin miehen kasvot. Ne olivat kovin laihat, vaikka terveennäköiset – intohimot ja ponnistukset olivat niihin jälkiään jättäneet. Posket olivat onttoja, niinkuin olisivat takahampaat pudonneet pois; kaikki lihakset ja koko yhdyskudelma näyttivät kuivettuneen. Sanalla sanoen, kasvot olivat semmoisia, että niitten laihuuskin jo teki henkilön sielunliikutuksien ja intohimojen selittämistä mahdottomaksi. Ja kun siihen lisäksi hänen silmänsä olivat isot, mutta tottumuksesta aina tirkistivät, teki puheena oleva henkilö sisäänpäin kääntyneen, varovaisen ja umpimielisen luonteen vaikutuksen. Leuka oli luja ja isohko.

– Noh, sanoi Veikkoliini haukotellen, – mitä nyt! Mikä aate sinulla on?

– Minä puhun itse Blumen kanssa, sanoi Matti epäröiden. Minä tarjoon metsän hänelle.

Veikkoliinin viisas silmä säkenöitsi häijysti:

– Metsän, josta minä olen hieronut kauppaa! – tee niin, mutta älä sitte turvaudu minuun tässä asiassa äläkä missään muussakaan.

– Hm, hm, yski Matti hämillään.

– Etkö älyä minun jäävän siten myymäprosenttiani saamatta, etkä sinä siltä saa sen enempää.

– Noh, katsokaa, sanoi Matti ujostellen, katsokaa, vaimoni tahtoo asian ratkaistuksi, ja niin minä ajattelin, että hän olisi ikäänkuin tyytyväisempi, jos hän saisi tietää puhuneeni Blumen kanssa itse. Pitäähän hänen tietää säntilleen mitä puutavara tätä nykyä maksaa, hänellä kun on sahamylly jokaisen sadan virstan päässä Iisalmen ja Uuraan välillä, ja joka on niin rikas, että hänellä on kamari täynnänsä hopearahoja ja toinen kuparirahoja. Ettehän te siltä jää prosenttianne saamatta, ette suinkaan.

Veikkoliini silitti kerta kerralta leukaansa, katsoi arvelevaisesti eteensä ja sanoi viimein: Noh, Matti tietää että vanha Blume on kuollut; miten tuo poikansa ymmärtää näitä asioita, en tiedä. Mutta niinkuin tahdotte, olkoon menneeksi! Aion tänään tuonne konttoriin; tulkaa silloin mukaani, mutta muistakaa, että minä se olen, joka myyn metsän.

Matti oli luullut ehdotuksensa hyvinkin sukkelaksi; vaan huomattessaan että Veikkoliini noin ilman muuta siihen suostui, tuntui se hänestä varsin typerältä. Hän koitti Veikkoliinin kasvoista urkkia mitä tämä oikeastaan ajatteli asiasta. Mutta hän oli kuin kiinni pantu kirja, hänen kasvojensa piirteet olivat kuin kiveen hakatut. Jos hän ei itse siihen myöntynyt, ei kenkään osannut selittää ryppyjä hänen kasvoissaan, ja kaikkein vähimmin Matti sitä osasi.

Noitten kahden miehen Vellamo proomussa keskustellessa metsäkaupasta, oli sumu harventunut. Aamutuuli oli herännyt, reväissyt sumun rikki ja ajeli nyt viimeisiä ohuita hahtuvia kuni keveitä hattaroita veden kalvoa myöten. Säteilevä syyskesän aurinko valaisi tuota kaunista taulua. Kaukana rautatienpenkereen takaa kohosivat Myllysaaren lepät näkyviin; vasemmalla näkyi Hiekan laivaveistämö ja pyhän Annan linnoituksen ihantavat ja mustuneet muurit, oikealla vanhan kauppakaupungin vanhimmat rakennukset. Pienet veneet ja höyryveneet piirsivät milloin mustia, milloin valkoisia viiruja lahden veteen ja kajavat liitelivät ilmassa välkkyvän valkoisilla siivillä kaikenlaisia jätteitä haeskellessaan.

Linna kuvastui virtaan, joka vipevän sinisen silkkinauhan näköisenä välkkyi tummien muurien ja sataman rantalaiturin välillä.

Veikkoliini ja Kiiskilän Matti keittivät sikurikahvinsa ruhvissa syödessään aamiaistaan hitaasti ja ääneti, kuten kansan on tapana.

– Noh, sanoi Matti, kun olivat lopettaneet, menemmekö nyt?

– Minne siis?

– Blumelle, tietysti.

– Oletko järjeltäsi? Luuletko asiain nyt olevan niinkuin vanhan herran eläessä. Eipähän, nuori herra Blume makaa vielä höyhenpatjoilla silkkipeitteen alla. Hetken päästä juo hän kalliinta kahvia jamaikarommeineen kultakupista. Etkö luule minun tuntevan, miten herrain on tapana elää. Ohhoo, jos kello kahdeksan tahi puoliyhdeksän saavumme sinne, niin tulemme kyllä aikaisin. Katsos, Amerikassa, jatkoi Veikkoliini, siellä oli toista, siellä olivat herrasmiehet ylhäällä jo kello kuusi aamulla ja täydessä työssä; katsos siellä, sielläpä vasta osattiin rahoja ansaita.

– Noh, minkätähden tulitte sitte kotiin, jos siellä oli niin hyvä olla?

– Se on minun oma asiani, se, sanoi Veikkoliini töykeästi. Pitkän äänettömyyden jälkeen lisäsi hän: tahtoisitko, Matti, tietää, minkätähden en viihtynyt tuolla, vai mitä? – Aikaa meillä on kyllältä. Matti nyökäytti myöntäen päätään.

Veikkoliini tuijotti kolkosti veteen, joka pieninä pyörteinä nopeasti juoksi mereenpäin, ja kertoi sitte lyhyin katkonaisin lausein elämäkertansa. Alussa oli hänen kylmä, ikäänkuin murtunut puheensa pontista ja harvaa, niinkuin hän olisi tahtonut tarkoin miettiä sanojaan; mutta jota edemmäksi hän joutui, sitä enemmän suli jää hänen sydämensä ympäriltä, ja tuon umpimielisen, harvasanaisen miehen suusta valui puheen virta ensikerran monen vuoden kuluessa lämpimänä ja hehkuvana,

– Vanhempani olivat kotoisin erästä pitäjstä tuolla Pielisjärven seudulla. Äitini oli Kiiskilän kylästä. Minä itse olen syntynyt täällä kaupungissa. Vanhempani olivat köyhiä, ja varhain täytyi minun lähteä ulos mailmaan omiin hoteisiini. Sain paikan Blumella, ensin täällä kaupungissa, ja sitten Uuraassa heidän lautatarhoissaan.

– Heidän kirjanpitäjänsä siellä oli nimeltään Luukkonen, tarkka mies, kun häntä pidettiin kurissa, ja sitä kyllä vanha Blume ja hänen oma vaimonsa tekivät. Ja olipa se akkaa, se. Hän lienee aikoinansa ollut jotain tuommoista – ennen. Hänellä oli hiukan rahaa, hän kävi sormuksissa ja kultaisessa rintaneulassa, hatussa ja silkissä arkipäivinkin, puhui Tukholman ruotsia, oli äreä kuin kissa, mutta myöskin puhdas ja säälinen kuin se, paitsi kun hän juopotteli; sillä näethän, sitä hänen oli tapana tehdä pari kertaa vuodessa, noin syys- ja kevät-päiväntasauksen aikana. Silloin hän ryvetti itsensä kuin sika, kirosi ja puhui rivoja, joita hän ei muutoin tahtonut kuulla – iski kuin haukka ihmisiin, tuttuihin ja tuntemattomiin, ja käänsi koko entisen likaisen elämänsä nähtäväksi. Kun puuska oli ohi, oli hän yhtä hieno, kiiltävä ja tärkätty kuin ennen, ja jumal'armahtakoon, jos joku uskalsi sanallakaan viitata edellisen päivän tapahtumiin.

– Luukkosella oli tytär, Emma, lieneekö vain ollut hänen omansa; en luule sitä. Hän oli muukalaisnaisen näköinen, mustatukkainen ja mustasilmäinen. Näin monta sellaista Amerikassa. Hän oli lämminverinen, kuin hänen äitinsä, reipas ja kaunis. Noh, minäkin olin siihen aikaan nuori. Kesäisin hän minua vaivasi rääkittämällä englantia ja espanjaa kaikkien mustapintaisten ja punatukkaisten katteineiden kanssa, jotka toivat Uuraaseen suolaa ja kivihiiliä, valkoista ja mustaa, kuten sanoimme. Mutta talvisin hänellä ei ollut ketään muuta, kuin minä, jonka kanssa hän saisi puhella. Se oli minun kesäni se, silloin paistoi minun päiväni, silloin elvyin minä eloon. Hän opetti minua lukemaan ja kirjoittamaan, vähän ruotsia puhumaan, mitä vain hän tahtoi. Hänen kietoessaan pyöreän käsivartensa niskani ympäri, en voinut kieltää häneltä mitään. Olisin vaikka sytyttänyt tuleen kaikki Blumen lankkuläjäät, jos hän olisi sitä pyytänyt.

– Tahdoin rehellisesti naida hänet, mutta äiti vastasi pyyntöni lyönneillä ja iskuilla: – hän oli rajulla tuulellaan. Hän uneksi tyttärelleen rikkaita katteineja, kauniita perämiehiä.

– Mutta sitten kävi siksi, että täytyi tulla häät. En eläessäni unhota sitä suorituspäivää. Ei edes Luukkosen eukko, "rouva", joksi hän vaati itseään kutsuttavan, kestänyt sitä, vaikka hän olikin yhteen ja toiseen tottunut. Hän kuoli siihen paikkaan vihasta, konjakista ja kiihtymyksestä. Ja sitte tulivat häät ja ristijäiset, ja poika ristittiin Karl Oskariksi, muka Ruotsin kuninkaan jälkeen.

– Vaimoni oli kelpo ihminen, oiva ihminen, sisimmältä sisukseltaan hyvä ihminen. Niin, olihan oikein vaikeata käsittää että semmoinen pääsky oli kasvanut pöllönpesässä.

– Alussa menestyi kaikki hyvin. Mutta kun ei enää ollut pitkinä talvina ketään appivaaria katsomassa, niin alkoi hänen käydä alaspäin. Ja niin tapahtui eräänä päivänä, että täydellinen loppu tuli; hän meni jäihin Uuraan ja Ravansaaren välillä. Jok'ainoa äyrin oli hän tuhlannut. Noh, sattuiapa amerikankulkija, petrolilaiva, olemaan siellä. Miehet puhuivat Amerikasta, kuin kultamaasta. Me tahdoimme joutua tuuleen mailmassa, tulla herrasväeksi, ja kotona kun olivat ansiolähteet kuivillaan, niin päätimme, että menisin sinne, tuohon uuteen maahan. Niin pian kuin voisin ansaita matkalipun hänelle ja pojalle, piti heidän tulla perästä.

– Olihan tuo hyvästijättö surullinen, ja surullinen oli matkakin. Olin tuskin päässyt meren yli, kun sairastuin, minut otettiin sairaalaan, jossa viikkokausia makasin tunnotonna, ja ennenkuin saatoin kirjoittaa, oli puoli vuosi kulunut siitä, kuin läksin kotoa. Omaista en ollut kuullut mitään. Vielä heikkona ja kurjana sain paikan ja ensimmäisen dollarin kappaleen lähetin kotiin. Kuukauden perästä saatoin jo lähettää kymmenen, sitte kaksikymmentä ja vieläkin kolmekymmentä dollaria. Mutta vastausta ei kuultu. Kuinka odottelin kirjettä, kuinka ikävöitsin ja kärsin tuolla kaukana uudisasukkaitten mökissä äärettömissä metsissä maatessani tulen rätinää savipermannolla ja myrskyn vinkua mahtavien honkien latvoissa kuuntelemassa, sitä en voi kertoa. Luulinpa käyväni mielipuoleksi.

– Viimeinkin tuli kirje Suomesta. Voi! tuossa oli viisidollarini, joka palasi takaisin, taaskin kirje – ja taaskin, niissä oli kaksikymmentä-, kolmekymmentä-, ja satadollarini, jotka palasivat Suomesta. Nuo kirotut rahat, ne polttivat sormiani, ne kertoivat minun kadottaneen kaikki. Nyt en enää kestänyt, tunsin että kotimaa kyllä voi olla ilman meitä, mutta ei kenkään meistä voi olla ilman kotimaata. Kokosin omaisuuteni, eipä tuota ollut ihan vähän, ja läksin kotiin. Kaksitoista vuotta on kulunut siitä, kun läksin Suomesta, mutta ei ole vaimoani eikä lastani kuulunut. Alussa luulin hänen muuttaneen Ruotsiin, mutta sitte sain tietää, että hän oli muuttanut tuonne ylämaahan Kiiskilään, synnyinkotiini. Kävin siellä pastorinvirastossa, ja selailipa pastori kaikkia kirjojansa läpikotaisin. Turhaa! Ei hän niissä ollutkaan. Kirkkoherra sanoi apumiehensä, erään Hultila nimisen herran, juopotelleen ja hutiloineen, niin ettei viimevuotisiin kirjoihin ollut luottamista. Varmaa vain on, että ne poissa ovat.

Veikkoliini oli lopettanut surullisen kertomuksensa. Vellamo proomulla syntyi hiljaisuus, hiljaisuus semmoinen, että kuultiin lainetten loiskinaa sen kahnaantunutta keulalaitaa vasten. Veikkoliini tuijotti luopumatta alas veteen; näytti siltä, kuin olisi koko hänen huomionsa kääntynyt noihin rasvaisiin vaihteleviin koneöljyleveihin, jotka pyörivät ja hyppelivät virrassa pysyen aina pinnalla, vaikka laineet ja virta niitä kuljetti. Kovin liikutettuna istui Matti, nojaten leveätä leukaansa takkuiseen isoon käteensä; hän oli kokonaan unhottanut piippunysänsä. Hänen päätänsä painoi pohjalasti, joka ei ollut tavallista – ajatuksia.

– Ota vastaan – kuka perkele on aluksessa päällikkönä, ota vastaan, saakelin myyrät, makaatko, huusi samassa käheä vihastunut ääni. Eräs kanavahöyry oli juuri siltauntumaisillaan, ja virta ajoi sitä alaspäin, Vellamon peräkeulaa kohti, vaikka kone pani takaperin täyttä väkeänsä. Vaan nyt oli Matti varuillaan, otti mahtavilla kämmenillään ja karhunvoimillaan vastaan höyrylaivan keulaa, niin että hänen jäntevät pohkeensa vapisivat ja leveä selkänsä narskui, mutta höyry seisahtui kuni käskystä ja Vellamo jäi vahingoittumatta.

– Olipa tuo väkevä veikele, huusi katteinin käheä ääni komennussillalta. Sepä miehen kouraus, semmoista voimannäytettä ei usein nähdä.

Veikkoliini istui ääneti ja umpinaisena, huolimatta parjauksista ja kiitoksista. Kuten haukka iskee kyntensä kyyhkyseen, iski suru hänen sydämeensä joka kerta, kun hän tuli puhuneeksi menneestä elämästään. Hän oli kadottanut poikansa ja vaimonsa, hän oli kovettunut elämän koulussa, hän oli tullut synkkämieliseksi, tunteettomaksi, itsekkääksi, mutta nyt hän taas monen vuoden perästä koki tuota tunnetta, joka on kaikkia muita katkerampi, suru kadonneesta onnesta. Mitä apua siitä, että hän pyrkii eteenpäin, ylöspäin. Hänen elämänsä suuri tarkoitusperä, nousta herrassäättyyn, oli saavuttamatta. Ja joskin hänen onnistui päästä tuohon huimaavaan korkeuteen, johon hän lapsuudesta

asti oli pyrkinyt, mitä se häntä nyt enään hyödyttäisi. Jäisi hän sittekin yksinäiseksi. Ei kenkään perisi hänen vaivansa palkkaa; perheetönnä, ystävätönnä vaeltaisi hän maailman läpi. Mutta ei, vaikka veikatenkin! ja hän puri yhteen laihat poskipielensä.

– Kas niin, menkäämme, Matti, sanoi hän ja nousi varovaisesti mutta päättäväisesti seisaalle.

Molemmat toverit kulkivat verkalleen Kalarantaa ylöspäin, kojujen ohi, joissa riippui kaikenlaista kirjavaa tavaraa, kääntyivät sitte ylös tuota ahdasta ja pimeätä Mustaveljesmunkkien katuja myöten ja seisoivat ennen pitkää tuon jykeän ja korean tammioven edessä. Suureen messinkilevyyn oli koukeroisin gootilaisin kirjaimin piirretty: Heinrich Friedrich Blume, kauppaneuvos.

Ovi oli suljettu. Matti ja Veikkoliini vetäytyivät syrjään ja istuutuivat liikakasvuisen ja huonossa hoidossa olevan puutarhan aidakkeen jalustalle. Puoleksi kuihtunut seljapensas ulotti pisimmät oksansa aidakkeen yli, levittäen kukkaisloistoaan kadun yleisölle, kujan likaisille, isoäänisille lapsille. Toinen neljännestunti toisensa perästä kului. Veikkoliini tuijotti äänetönnä eteensä, kuten aamun yllättämä huuhaaja. Mattia alkoi odottaminen väsyttää, hän haukotteli vähän väliä ja ihmetteli, kuinka herrasmiehet saattavat vetää unta, vaikka aurinko jo on korkealla taivaan laella.

Viimein herätti joku esine Matin huomiota. Seljapensaan oksissa oli pieni risti-hämähäkki kutonut verkkonsa. Nyt se keskellä verkkoa, pieneksi palleroksi kipertyneenä, istui odottamassa, eikö tuo pitkäkoipinen, laiha vaaksiainen, joka lenteli hitaasti seljapensaan lehtien ja hedelmäumppujen välillä, tarttuisi viritettyihin satimiin. Matti seurasi tarkkaavaisesti vaaksiaisen liikkeitä. Eipäs aikaakaan, kun se jo oli tarttunut verkkoon. Kuta enemmän se sätkytteli, sitä pahemmin se seikkasi pitkät koipensa verkkoon. Hämähäkki oli varuillaan hyökkäsi esille oikealla hetkellä, sitoi sitkeän, hienon langan siellä, silmukan täällä, teki solmun toisessa paikassa, veti lujemmaksi toisessa, ja sitte se rohkeasti hyökkäsi ison kömpelön vastustajansa kimppuun. Ja vasta silloin kun vaaksiainen oli oikein sidottu ja pauloitettu lopetti se hengen uhriltaan.

– Kas niin, sanoi Veikkoliini, menkäämme sisään nyt, konsuli on tullut.

III

Molemmat asioitsijat astuivat etehiseen. Ilma siellä oli kaupungin vanhassa osassa tavallisen Viipurin-ilman mehua. Haisi homeelle ja kostealle, kuten ainakin kolmannentoista vuosisadan linnassa. Laveata, kohtalaisen siistiä porraskäytävää myöten astuttiin ylös isoon konttorisuojaan, jonka pitkäpuoli oli varustettu useilla ikkunoilla, jotka kaikki kääntyivät pohjoiseen. Kuusi isoa kalttopöytää seiso, kuten percheron hevoset hinkaloissaan, suojan pitkällä seinällä, kiilloitettujen mahonkipuisten ristikkojen välillä. Pöytien selkämät olivat sanomalehtien ja lukemattomien kirjetten peittäminä. Jotkut yksinäiset kärpäset huvensivat aikaansa ja karkoittivat nälänpuremat surisemalla ja hyppimällä harsoverhoisesta kaasuvaresta riippuvan paperipalasen ympärillä.

Konttorihuoneisto oli tyhjä, paitsi prokuuran kirjoittajan sija. Tuolla ylhäällä, korkealla istuimellaan ratsasti tuo väsymätön laskukone Schönfeld, selaillen isoja mollinahkaan sidottuja folianttejaan, verraten hintaluetteloja ja kirjeitä, huomioonsa ottamatta noita kahta sisään astuvaa. Matti ja Veikkoliini saivat häiritsemättä odottaa ovelta hyvän aikaa.

Viimein kuultiin askeleita, ja tuskin sai Veikkoliini sanotuksi: "hän se on", ennenkuin ovi aukeni ja sisään astui Emil herra, laihana ja kalpeana, puettuna siniseen "pitsakki" nuttuun, jonka povitaskusta surureunainen nenäliina älykkäästi pisti ulos. Nyt karkasi herra Schönfeld seisaalle, muodosti sileäksi ajetun naamansa simaiseen hymyyn ja lausui murtevilla ruotsinkielellä:

– Kuinka herra konsuli voi?

Tuo niin sanottu konsuli näytti levottomalta.

– Valitettavasti en oikein hyvin, vastasi hän. Mutta mitenkä on, Schönfeld, oletteko ehtinyt katsella kirjoja, ja minkälainen on tulos...?

– Herra konsuli, tulos ei ole hyvä, vastasi toinen vakavasti ja matalalla äänellä. Mutta täällä on ihmisiä konttorissa.

Emil Blume käännähti itsensä. Hänen raukeat silmänsä ja veltot piirteensä elehtyivät äkkiä.

– Mitä miehiä nuo on? kysyi hän.

– Toinen on meidän vanha asioimisystävämme, tukkienostelija Veikkoliini, vastasi Schönfeld hymyillen ja pannen erityistä painoa määräyssanalle. Toista en tunne. Parasta olisi kai, jos herra konsuli itse puhuisi heidän kanssansa.

Emil herra teki niinkuin neuvottiin. Hän puhutteli Veikkoliiniä samalla alentuvaisesti ja ammattiveljellisesti, ojensipa vielä hänelle valkoisen kapean kätensäkin.

– Minä olen Emil Blume, uusi isäntä, koetan täyttää isäni sijan asiain hoidossa. Se on kyllä vaikeata, mutta luotan hänen vanhoihin apulaisiinsa. Kuinka Veikkoliini jaksaa, ja kuka on toverinne?

– Kiitoksia kysymästä, kyllähän terveenä nyt ollaan; tämä täällä on muutoin se Matti Kiiskilä Pielisjärveltä.

– Mikä mies Kiiskilä on? kysyi herra Emil kääntyen jättiläisen puoleen.

Matti hämmästyi tällaisesta kysymyksestä. Koko ikänsä oli hän ollut Blumen väkeä. Neljätoista kesää oli hän kuljettanut Luumen, Pluumen eli Spluumen – minkä nimisenä tämä kauppahuone oli tunnettu koko Karjalassa – neljätoista vuotta oli hän kuljettanut heidän lauttojaan ja lossejaan, maksanut metsänmyyjille ja uittajille kauppahuoneen rahoja kymmeniä tuhansia, nostanut palkkansa, ja nyt tämä herra Blume ei tietänyt, kuka hän oli.

Matin tätä itsekseen kummastellessa, vastasi Veikkoliini:

– Hän on Vellamon kuljettaja.

– Minkä Vellamon?

Matin alaleuka painui velttona alas. Blume ei tuntenut omaa, tammista, tasasaumaista, haaksirikkoutuneesta venäläisestä kruununaluksesta rakennettua Vellamoaan. Paljaalta kummastukselta ei hän nytkään ehtinyt vastata ennen Veikkoliiniä.

– Vellamo on yksi teidän, kauppahuoneen losseja. Kiiskilä on kuljettanut sen sekä tusinan muitakin lankuilla lastattuja losseja Uuraaseen. Hän on nyt paluumatkalla Suikkilan sahalle. Hän se on, joka ensi talvena tulee johtamaan tuota isoa metsänhakkausta Pallasvaaran ja Naulamaan erämaissa.

– Vai niin! Mitä muuta kuuluu sahalta, mitenkä metsänostot sukeutuvat?

Veikkoliiniin laihat kasvot, jotka aamullisesta mielenliikutuksesta saakka olivat näyttäneet väsyneiltä ja veltoilta, elehtyivät nyt, ja valppaan tarkkaavaisuuden ilme kuvautui niihin.

– Hinnat ovat nykyjään ulkomailla alhaalla, sanoi Veikkoliini tutkien, mutta tietäähän herra, herra ... herra sen paremmin kuin minä.

– Niin, kyllä sen tiedän, sanoi nuori Blume miettiväisestään. Mutta niiden ei pitäisi enään aleta, sanoo herra Schönfeld. Ja luoden apua pyytävän katseen herra Schönfeldiin lisäsi hän:

– Miten on, luulenpa uskaltavamme ostaa metsää taas, vai mitä ajattelette, herra Schönfeld? Kruunu on hakattavaksi leimauttanut kaksikymmentä tuhatta puuta jossain Pielisjärven takana; eikö Veikkoliini tahtoisi tavallisesta palkkiosta ottaa selkoa, minkä arvoinen se metsä on?

Ennenkuin herra Schönfeld ehti sekaantua keskusteluun, sanoi Veikkoliini:

– Tämä mies on juuri siltä seudulta, missä metsähuutokauppa on pidettävä; hänellä itselläänkin on vähäinen metsä tuolla Pielisjärven seudulla, ja hän aikoo juuri kysyä, mitä herra Blume voisi siitä tarjota.

– Niin, herra Schönfeld, mitähän nyt sopii tarjota? kysyi nuori Blume.

Herra Schönfeld, kynä korvansa takana, tuli nyt aidakkeelle. Molemmat herrat kumartuivat konttoripöytää vasten ja alkoivat ahkerasti laskemaan, josta Veikkoliini saattoi päätätä, että Schönfeld tahtoi maksaa niin vähän, kuin suinkin oli mahdollista, tahi melkeinpä ei mitään. Puutavaran hinnat olivat alenneet Englannissa, ruotsalaiset ja norjalaiset tarjosivat kaikkien mahdollisten hintojen alle.

Lopputuloksena oli se, että Veikkoliini otti tutkiaksensa minkälainen metsän asema oli, minkä arvoinen metsä oli, ja lopullisesti sopiaksensa hinnasta ei puulta vaan koko metsästä, ja sen mukaan voitaisiin sitte toimia.

– Onko Veikkoliinilla muuta sanottavaa?

– Olisihan kyllä sitäkin, vastasi hän arvelevaisesti, silittäen kerta kerralta leukaansa. Kysyisin nöyrimmästi, voinko saada mitä minulla on Teiltä saatavana.

Blume loi pikaisen levottoman silmäyksen herra Schönfeldiin.

Veikkoliini huomasi hänen levottomuutensa, mutta näytti itse tyneltä ja selittämättömältä tavallisuutensa mukaan.

– Katsokaa, sanoi hän, olen aikonut ostaa vähän maata nyt, kun hinnat ovat halvat, ja tahtoisin sentähden —

– Niin, tietysti, herra Schönfeld — ja nuori Blume kääntyi ensimmäisen konttorimiehensä puoleen, — laske selville Veikkoliinin saatava.

Veikkoliini otti esille kuluneen muistiinpanokirjansa.

– Se on 7,800 markkaa, sanoi hän vitkaan, pannen korkoa summalle.

– Niin, se käy yhteen, sanoi konttorinpäällikkö. Rahat ovat kyllä pantuina liikkeeseemme ilman irtisanomisaikaa, mutta eihän suinkaan Veikkoliini niitä heti tarvitse?

– Kyllähän minä ne tarvitsisin niin pian kuin mahdollista.

– No niin, siinä tapauksessa maksetaan ne teille kahden kuukauden perästä, sanoi herra Schönfeld päättäväisesti.

Veikkoliini näytti arvelevaiselta ja silitti taas leukaansa monta kertaa. Hän oli nähtävästi kahdella päällä.

– Vai niin, kahden kuukauden perästä siis. Maksetaanko rahat Suikkilan sahalla, vai kuinka?

– Tietysti Suikkilan sahalla, tahi missä vain tahdotte. Ja Blume laski molemmat miehet menemään jotenkin jyrkästi hirsienostelijan mielestä.

Veikkoliini ja Kiiskilä menivät ulos. Kahta tuntia myöhemmin lähdettiin matkalle pohjaanpäin. Mutta näinä kahtena tuntina kuljeskeli Veikkoliini huolestuneena. Olisiko kuitenkin jotain perää siinä, ettei kauppahuone Blume enään ollut niin vankka kuin ennen. Varmistuaakseen asiasta kävi hän etsimässä vanhaa ystäväänsä Sergei Feodorovitschia, mutta tämä ei ollut kotona.

Matka Kiiskilään oli pitkälinen. Saimaan kanavaa ylöspäin vetivät hevoset heidän proomujaan. Avaroilla vesillä olivat kauppahuoneen hinausvenheet käytettävänä, mutta ei aina. Suuria varastoja piti vielä muutaman viikon kuluessa kuljetettaman alas Uuraaseen, ja höyryt olivat alinomaisessa työssä. Paikoittain täytyi sentähden varppaamalla, purjehtimalla tahi soutamalla päästä eteenpäin, taikka maattiin paikoillaan. Tällä ajalla ei Veikkoliini sanallakaan kajonnut metsäkauppaan. Ei Mattikaan puhunut asiasta, koska hän ei tahtonut näyttää liian hetaalta; hän muisti vaimonsa neuvoa.

Veikkoliini istui joka päivä tuntimääriä proomun ahtaassa kastarissa laskemassa ja kirjoittamassa.

Istuen oikein taidepajan valossa, joka kirkkaana ja puhtaana lankesi hänen kasvoillensa, käsillensä, toimi- ja konttorikirjoihinsa, jättäen muut esineet puolihämärään, olisi hän näin ollut oivallinen kaava hollantilaiselle laatumaalarille. Hänen kovat, ikäänkuin vaskeen piirretyt kasvonsa, vaaleat selittämättömät silmänsä, jäntevät kätensä, kaikki esitti sisällisen voiman ja valppaan älyllisyyden kuvan. Hän vertasi muistiinpanojaan, laski ja arvioitsi. Ja ennenkuin sahalle tultiin, oli hänellä asia selvillä. Jos niitä hintoja, joita nyt maksettiin Englannissa, Ranskassa ja Hollannissa, verrattiin siihen, mitä kauppahuone Blume viime aikoina oli maksanut metsästään ja sahoistaan, niin oli päivän selkeää, että liike ei voinut kauan kannattaa. Ja jos hinnat ensi keväänä vielä enemmän alenisivat, piti kauppahuoneen olla vankka pysyäkseen pystyssä.

Mutta oliko kauppahuone vankka? Syitä oli kyllä vastata tähän kysymykseen kieltämällä. Kun Veikkoliini liitti toisen toiseen ja muistellessaan ettei hänen rahojaan heti hänelle maksettu, kävi hän levottomaksi. Olivatko hänen työnsä hedelmät siis epävarmat? – Mutta toiselta puolelta, voisiko kauppahuone Blume olla epävakaa? Ei, se ei voinut olla mahdollista, satavuotinen, vankka, arvossa pidetty, luotettava kauppahuone – ja kuitenkin? Mitenkä hän saisi varman tiedon siitä, täydellisesti, selvästi, luotettavasti varman tiedon? Hänen täytyi se saada, maksakoon mitä tahansa.

Eräänä iltana, kun syksytuuli oli kovasti ravistellut proomua, sanoi hän "Vahvalle Matille": tänä-yönä makaamme Puumalan kylässä, minä tahdon nukkua kylläkseni yhden yön. En kauemmin kestä tätä jyskytystä proomussa.

– Niinkuin Veikkoliini tahtoo, vastasi Matti.

Puumalassa laskettiin siis ankkuriin, ja matkustajat menivät maihin levätäksensä ison kylän tilavassa keskievearissa. Veikkoliini käveli synkkänä kylässä koittaen varovaisesti kylän kauppiailta ja liikemiehiltä urkkia, olivatko hänen epäilyksensä mielikuvituksen luomia, tyhjiä houreita, vai oliko niissä perää. Hänen kysymyksensä olivat kuitenkin niin hienoja, ettei kenkään niitä käsittänytkään. Ja koska tavallisesti on niin, että luulemme mitä mielellämme tahdomme luulla, tunsivat Veikkoliini itsensä levollisemmaksi, ja hiukan häpeissään itsestään, epäilyksistään ja mielikuvituksistaan, meni hän levolle.

Hänen maattuaan sikeästi ja tuskaisia unia näkemättä, herätti hänet auringon noustessa epäselvä, yksitoikkoinen jupina. Hän ei laisinkaan muistanut missä hän oli, nosti varovaisesti päätään ja katseli tähystellen ympärilleen.

Ja katsos, ikkunan edessä, mihin aurinko heitti jyrkeäpiirteisen, kellervän valoneliön tupaan, makasi mies kyykistyneenä vanhalla kuluneella viheliäisellä matolla. Hänen vieressään oli laattialla kirjaeltu lakki. Hän taivutteli kaljua päätään, joka oli paljaaksi ajettu, niin että iho tummansinisena näkyi, ja korvat loistivat punaisina auringonvalossa, seitsemän kertaa laattialle, ja nousi sitte taas aamun valon vallassa. Hänen mustat silmänsä tuijottivat itään päin harrasta intoa hehkuvina. Näytti siltä, kuin katsoisivat ne kaukaiseen etäisyyteen, sadan maan ja sadan järven taakse, missä onnen ja autuuden kruunu oli saavutettavissa. Kummallisia sanoja, "Medsjid ei kooran, Medinet en Neebe" läksi kuiskina hänen terävähuulisesta suustaan.

Yhä nopeammin liikkui hänen huulensa, yhä innokkaammin mies kumarteli. Nyt nosti hän kätensä, pani ne, täynnänsä kunnioitusta, rinnalleen, seisoi hetkisen äänetönnä, loi silmänsä taivaaseen, niin että silmänvalkeainen näkyi. Sen jälkeen otti hän laattialta pyöreän lakkinsa, kääri yhteen viheliäisen mattonsa, pisti sen suureen nahkapussiin ottaen samalla esille vähän sipulia, suolaa ja leipää sekä alkoi aamustella.

Nyt nousi Veikkoliini, haukotteli ja liikutti jäseniään; toinen ei näyttänyt edes huomaavan häntä.

– Hyvää huomenta, vieras, kuinka asiat käyvät?

– Kiitoksi, vastasi tataarilainen, ei paljo hyvin. Olen tämä vuosi lähtenyt liikkeelle aikaisemmin, kuin olisi pitänyt. Sianteurastus ei olla vielä alkanu, harjakset tahto pysyä korkeassa hinnassa.

– Vai niin, te olette harjaksenostelija! Kuinka voitte saada kaikki harjakset myydyiksi. Ompa teillä kauhea määrä niitä, kun ajatte niitä haltuunne näin pitkin koko Karjalaa. Ja minkätähden ette osta harjaksia Venäjällä.

– Niin, jupisi tataarilainen, asia olla se, että kaikki tehtaot Tallinnassa ja Pietarissa tahto suomalaisi harjaksi. Sergei Feodorovitsch Viipuris osta minult kaikki harjakset.

– Vai niin, te tunnette siis Sergei Feodorovitschin, kuinka hän jaksaa?

– Minu vanha ystävä ja tuttava Sergei Feodorovitsch voi hyvin, olla vain levoton, ku minä viime kerta näin häne; olla kauppas nuore Blume kans, se olla huono kauppa, Blumen kauppa.

Veikkoliini karkasi äkisti seisaalle. Hän ei voinut hillitä itseään, vaan vaaleni kovasti. Siis hänkin, Sergei Feodorovitschkin aavisti pahaa. Ja Sergei Feodorovitschilla oli hyvät haistimet, hän vainusi paremmin kuin karhukoira.

– Jättekö kauaksi aikaa tänne, kysyi Veikkoliini nopeasti.

– Minä mene pois tämä päivä, mutta tule takasi ensi viikko.

– Kuulkaa, sanoi Veikkoliini epäillen ja kuiskaten, luotuansa silmäyksen Mattiin, joka makasi rahilla; tahdotteko luvata minulle yhden asian – olla puhumatta tuosta asiasta tänään tässä kylässä, tarkoitan tuosta Blumesta.

Tataarilainen näytti kummastuneelta.

– Niin, ei minu tarvite puhu se, ei se minu koske, Jumala kiitos.

– Kiitoksia, sanoi Veikkoliini, meni pois Matin luo, herätti hänet ja sanoi: nouse heti ja lähtekäämme matkaan.

Matti heräsi, katsoi kummastuneena ympärilleen ja teki niinkuin Veikkoliini oli sanonut.

Veikkoliini meni suurimman levottomuuden vallassa alas proomulle. Hänen täytyi olla yksin, ihan yksin saadaksensa miettiä tätä asiata. Matin häärätessä köysien ja kaapelien kanssa meni Veikkoliini alas ahtaaseen kastariin. Olihan siis perää kuitenkin siinä, ettei Blume ollut luotettava, ja hän, hänpä oli pannut kaikki vaivalla ansaitut rahansa siihen liikkeeseen! Hiki tihkui hänen otsallensa, koko hänen sisuksensa hehkui, oli kapinassa. Hän ei tuntenut nälkää, hän ei kuullut hinauslaivan räikeitä vihellyksiä, hän ei huomannut, että proomu leiskui kuin täydessä myrskyssä, hän ei kuullut että sade hakkasi proomun kantta. Mikä onneton kohtalo vainosi häntä? Pitikö hänen siis menettää vaimonsa, lapsensa ja nyt omaisuutensa, kalliin säästörahansa, kaikki mitä hän oli haalinut kokoon monen pitkän vaivalloisen vuoden ajalla.

Kun myrsky hänen sisässään viimein oli tyyntynyt, alkoi aprikoiminen päästä oikeuteensa. Mitä tuli hänen tehdä? Ainoastaan yksi keino tarjountui. Mutta oliko oikeaa, oliko kunnollista valita se? Hän ikäänkuin tuns, että se päätös, jonka hän oli tekevä, jo valmiina asui hänen sisässään. Se oli siinä siemenenä, se paisui, itui, kehitti lehtensä, ja oli kyllä aikansa puhkeava kukkaan, toimeen, toimeen, joka hänet pelastaisi.

Mutta hän ei tahtonut jouduttaa tätä päätöstä, sen piti tulla noin itsestään, hänen tahtomattaan, hän oli toimiva ikäänkuin tarkoittamatta. Jos siis se, mitä hän oli tekevä, olisi pahaa, niin oli siinä puolustusta itse tapauksessa. Ken ei ole hairahduksen ja pikaistumisen alainen! Hän mietti miettimistään, ja jota enemmän hän mietti, sitä vahvemmaksi ja päättäväisemmäksi hän tuns itsensä.

Viimein sai hän kiinni oikeasta näkökohdasta. Olihan hänen velvollisuutensa pelastaa omansa, valvoa omia etujansa; hänen piti niin tehdä. Ja sen hän olikin tekevä. Jos siksi tuli, niin kyllähän hän pelastuisi kuivalle maalle; kuinka toisten kävi, niin, se oli heidän asiansa.

Tätä hän istui hautomassa monta tuntia. Vihdoin viimeinkin, kun jo alkoi olla iltapuoli, nousi hän kannelle. Oli nyt tultu Pyhäselän yli ja lähestyttiin verraten tasaista maata. Tuolla vasemmalla oli Joensuu vinoine taloineen, mataloine aidakkeineen, jotka kävivät aaltoihin, kaupunki kun on rakennettu ohuelle maakerrokselle, jonka alla on kahdenkymmenen jalan paksuinen liejupohja.

Hinausvene vihelsi. Pielisen kanavan sulku avasi mustan, mahtavan kitansa ja nielaisi hämärään pimeyteensä sekä Vellamon että sen hinaajan. Nyt nousi vedenpinta tuossa mustassa syvyydessä. Sulun ovet avattiin, ja höyryvene oli jälleen vapaa.

Joensuussa oli Veikkoliiniä odottamassa sähkösanoma, joka peräytti aiotun metsäkaupan. Hän tuli iloiselle mielelle, sillä tämä helpotti suuresti hänen omia tuumiansa.

Seuraavana päivänä jatkettiin matkaa pitkin kanavoitettua jokea, kolkkojen vesiperäisten nevojen ja autioiden hietakankaitten välillä.

Kun yö saavutti, loikoi proomu ankkurissa syvässä lahdessa korkeain Kolinvuorien jyrkkien haaraketten välillä.

Oli tultu mahtavalle Pielisjärvelle, joka seuraten harjujen suuntaa luoteesta kaakkoon levittää vesipintaansa kymmenen peninkulman pituuteen. Ankara länsimyrsky vinkui ja raivosi ylhäällä ilmassa, mutta vedenpinta oli verraten tyyni. Matkustajat höyrysivät näet eteenpäin niitten valtaviin vuorien ja harjujen suojassa, jotka kohoavat järven länsipuolella jopa kahdeksansadan viidenkymmenen jalan korkeuteen vedenpinnasta. Vasta silloin, kun oli sivuttu Marttilan niemeke, alettiin tuntea Pielisjärven huikentelevaa vettä, sillä tähän päättyivät harjut. Ja nyt, nyt nuokkui ja survoi proomu, kuten lastu vedellä. Ja kuitenkin, sanoi Matti, ei tämä ole mitään verrattuna siihen, kun myrsky tulee pohjasta tahi etelästä puuskuen pitkin koko pitkää järveä saarien ja rannan harjujen välitse. Jumal'armahtakoon sitä lauttaajaa, joka silloin ei suojaan sopivaan paikkaan ehdi. Myrsky repii hänen lauttansa rikki ja hän itse musertuu pirstaleitten välille.

IV

Seuraavana päivänä, eräänä pimeänä syksypäivänä, myrskyn vielä vinkuessa ja sateen vihasena iskiessä kastarin pieniä ikkunoita, tulivat matkustajat myöhään illalla porille. Oli vaarallista kulkua tämä, sillä väylä ei ollut viitattuna, mutta Matin paikantunto auttoi häntä saarilla ja luodoilla palavien tulien avulla löytämään tietä; hän sai nyt olla höyryaluksen oppaana.

Näitä tulia, jotka valaisivat heidän tietänsä, polttivat kalastajat. Syksymyöhällä, kun myrsky vyöryy, kun luonto vanhana, väsyneenä kuolemantautia sairastaa, silloin herää rakkaudenvietti muikussa, Pielisjärven aarteessa, silloin se viettyy kutemaan raskaissa harmaissa aalloissa vaahtovien rantojen likellä. Ja silloin jättävät kalastajat kotinsa maataksaan vuorokausittain tuolla ulkona autioilla saarilla ja luodoilla, laskeakseen pyydyksiänsä ja suolatakseen saaliistaan. Näitten tulien avulla päästiin saarien, luotojen ja karien välitse perille kylän satamapaikkaan.

Kiiskilän kylä sijaitsee joen varrella, joka Suomen rajan takana olevasta järvestä lampien ja soitten läpi pyrkii Pielisjärveen. Pantuaan proomun ankkuriin joen suuhun ja tarkoin lukittuaan kastarin oven, astui Matti maalle. Tyytyväisyyttä ilmaiseva hymy levisi hänen leveille uskollisille kasvoilensa hänen ajatellessaan, että hän nyt, oltuaan poissa koko pitkän kuukauden, saisi jälleen nähdä kotinsa ja omaisensa.

Äänetönnä meni hän Veikkoliinin kanssa keskieveariin, hankki tälle asunnon ja pestasi jotenkin renttumaisen näköisen mieshenkilön, Iisakki Hultilan, joka yksin tylsänä istui tyhjässä huoneessa kaljahaarikan ääressä, seuraavana päivänä saattamaan metsänostajaa Kiiskilän metsään. Sitte sanottiin toisilleen hyvästi pariksi päiväksi, jonka ajan kuluttua Matti saisi tiedot metsästään ja sen hinnasta.

Herätessään varhain seuraavana aamuna, katsoi Veikkoliini ulos keskievearin pienistä akkunoista. Hän oli ennen ollut näillä seuduilla, mutta silloin toisissa asioissa ja ajatuksissa. Nyt kääntyi hänen tähystelevä silmänsä ensin metsään. Tuolla se seiso kauimpana taivaanrannalla, kuten avaran ja valoisan taulun loistava, siintävä kehys. Avara oli taulu, sillä keskieveari sijaitsi ylhäällä Lieksavaaran viimeisellä mäenkunnaalla Pielisjärven rannalla, ja valoisa se oli, sillä rajuilma oli tauonnut ja syksyinen aurinko vielä kerran noussut taivaalle säteilevän kirkkaana, niinkuin ei sumua eikä pilviä milloinkaan olisi ollut.

Veikkoliini katseli seutua, joka näytti hyvin viljeltyä. Ompa se onni, ajatteli hän itseksensä, saahan työvoimia täältä, joilla hongat kaadetaan; jos vain metsä kelpaa, kyllä täällä on käsivarsia ja kirveitä. Hän pukeutui nopeasti, sytytti piippunsa ja meni etehiseen kestikievarilta tiedustelemaan, oliko hänen oppaansa jo valmis. Hultila istui etehis-kuistissa laukku selässä, pitkävartiset, nahkahihnoilla sidotut pieksusaappaat jalassa ja sauva kädessä, valmiina milloin hyvänsä ottamaan osaa retkeen. Hänen ulkoasunsa oli hiukan siistitty, hän ei näyttänyt tänään niin täydellisesti kurjuuteen vajonneelta kuin eilen.

– Kaikki on valmiina, sanoi hän tervehtien. Emäntä on laittanut evään, tässä se on, ja viinaa on hän myöskin pannut mukaan.

Viinaa mainitessa ilmaantui hetkeksi miehen vaaleille elottomille kasvoille elonväre, joka tavallansa kuvasi tuota suloista sanaa, Veikkoliini tätä huomattessaan, katsoi terävästi Hultilaan ja sanoi:

– Vai niin, onko viinaa mukana, siinä tapauksessa lienee parasta, että minä itse otan purakon hoitaakseni.

Puolen tunnin kuluttua olivat matkamiehemme matkalla. Ensin kulkivat he kylän läpi, joka oli oikeata karjalaismallia. Rakennukset, jotka kuuluivat yhdelle perheelle ja suvulle, olivat rakennetut kunnaiden kukkuloille yhteen kasaan pienin ryhmin. Metsä oli hakattu pois. Ainoastaan muutama niveräpahkojen vaivaama koivu tahi joku vanha pihlaja näkyi aittojen ja ulkokuoneitten ahtaissa lomissa. Pellot ympäröivät taloja. Lähinnä navettaa, maanviljelyksen emoa, kaiken kasvuvoiman

antajaa, sijaitsi se vähäinen peltopala, jossa pellava kesällä kasvoi pitkänä, sinisilmäisenä ja nuorteana, jossa lantut ja muutamat tupakanvarret, ylellisyys-kasveja talonpojan talossa, imivät maan hienointa mehua.

Kun kulkijamme olivat kulkeneet talojen ja peltojen ohitse, saapuivat he yhteiseen hakaan. Kaikkialta kuului kulkusten ja kellojen ääntä; kyläkunnan karja kävi täällä leppien ja pihlajien, koivujen ja pajujen alla laitumella, etsien viimeisiä, pehmeitä heinänkorsia, joita kesän aurinko ei vielä ollut kellastanut ja kovettanut.

Ha'an sivuttuaan tulivat he metsään, joka tällä kohdalla viettää itäänpäin; kauempana oli suo, jonka kautta joki juoksi; lavean, hallaa synnyttävän ja viljelykseen kelpaamattoman suon takana, alkaa uudestaan metsä, jatkuen luullakseni – Arkankeliin saakka! Täällä jossain, pari peninkulmaa etäämmällä kulkenee tsaarinmaan raja. Nähkääs, tämä on juuri satujen seitsenpeninkulmainen metsä.

Ja nyt mentiin yhä edelleen. Kestävyydellä, joka ei näyttänyt tietävän mistään väsymyksestä, ravinnokseen käyttäen vettä, suolattuja muikkuja ja leipää, kulkivat nämä kaksi miestä kompassin avulla metsän läpi.

Yöllä lepäsivät he jonkun kaatuneen kuusen alla tahi jossakin rappeutuneessa ladossa autiolla rohkalla. Kolme vuorokautta ristiin rastiin metsää kaikille suunnille kuljettuansa, saatiin työ vihdoinkin valmiiksi; metsä oli erinomaista ja, mikä oli vielä tärkeämpää, se sijaitsi hyvin.

Kolmantena päivänä saapuivat miehet takaisin kylään, menivät keskieveariin, tilasivat saunan, lämmittivät kylmettyneet ja jäykenneet jäsenensä ja istuivat nyt iltasilla keskievearissa höyryävän rommitodin ääressä.

Puheltaessa kysyi Veikkoliini Iisakki Hutilalta, miten hän niin hyvin tunsu metsän ja seudun.

Tämä ei kumminkaan näyttänyt kuulevan tahi käsittävän koko kysymystä. Hänen ajatuksensa olivat muualla. Hänen silmänsä loistivat ja välkkyivät, hänen sieraintensa laiteet liikkuiivat ja hänen veltot kasvonsa kokonaan olivat saaneet ryhtiä ja eloa, Hän näet rakensi uutta totia, ja tätä toimittaessaan ei hänellä ollut aikaa, halua eikä mieltä mihinkään muuhun. Kun hän oli saanut väkevän laitoksensa valmiiksi, tyhjensi hän sen yhdellä kertaa ja sekotti taaskin toisen. Sen hän vei mukaansa takkavalkean ääreen, joka iloisesti leimusi suuressa pesässään, niin että tervaskannot ratisivat ja paukkuivat. Hän istuutui niin lähelle tulta kuin mahdollista, hieroi jänteisiä, laihoja jäseniänsä ja nautti, nautti tulesta kuin märkä koira, lämpimästä alkoholista kuin nuori jumala. – Veikkoliinin uudestaan kysymättä sanoi hän vähän ajan kuluttua:

– Niin, nähkääs, minä olen syntynyt täällä. Puhun kaikki teille. – Sitten vaikenen hän.

– En ole milloinkaan puhunut elämästäni kenellekään. Taaskin pitkä äänettömyys. Tehkää hyvin, istukaa tähän, tässä tulen ääressä on niin hyvä, tässä on sijaa. Olkaa niin hyvä, mutta maljanne ensiksi, maljanne!

– Nähkääs, olen ollut ylioppilaanakin ja vieläpä papinsällinä. Te ihmettelette, miten olen joutunut siksi, mitä olen, sikunasihteeriksi, maamittarin-apulaiseksi, kylänkirjuriksi, niin – minä kerron sen teille. Se on oma vikani, ihan kokonansa minun oma vikani. Ja vikani! – niin! Sen voin teille kertoa, sillä nähkääs, te ymmärrätte minua.

– Nähkääs, ei pidä milloinkaan muuttaa säätyänsä, ei milloinkaan pyrkiä toiseen säätyyn.

Veikkoliini kääntyi puhujaan päin:

– Mitä sanotte?

– Ei milloinkaan saa muuttaa säätyänsä, toisti hän uudestaan.

– Eikö parempaankaan?

– Ei milloinkaan! Se ei ole koskaan onneksi. Silloin pukeudutaan uuteen pukuun, joka ei sovellu, sillä se on joko liian laaja tahi liian ahdas.

Veikkoliini katsoi toveriinsa, joka oli kovin kumarruksissaan; kyynärpäät lepäsivät polvilla ja leuka oli vaipunut käsien nojaan. Kuparipuna valaisi hänen kasvojansa. Hän katsoi suoraan tuleen ja näytti kuuntelevan hiilten rätinätä ja luikertamista yhteen kasaan. Hän näytti niin vanhalta, väsyneeltä ja kuluneelta.

– Nähkääs, alotti hän vähän ajan kuluttua, näettekö miten ututuhka lankeaa hehkuville hiilille, ensin kepeästi kuin untuva, sitten yhä raskaampana kunnes vihdoin hiilet, jotka vielä silloin tällöin kipenöivät ja liekehtivät, ovat melkein peittyneet utuisen, harmaan peitteen alle, nähkääs, tuo on minun kuvani. Minäkin olen kerran räiskynyt ja leimunnut. Ne olivat hauskoja liekkejä, jotka nousivat korkealle ja jotka tahtoivat lämmittää ja valaista. Mutta sitten vaihdoin kaiken tuon pois, josta jo olen sanonut, ettei saa sitä vaihtaa pois, ja siitä pitäin sammun minä itse aina yhä enemmän, ututuhka lankeaa yhä raskaampana päälleni.

– Niin, katsokaas, minä olen talonpoikaissukua. Minusta piti tulla, jumala paratkoon, jotain parempaa, sillä lukeminen kävi kuin huihai. Äiti työnsi ja isä auttoi, sisar ja veli kantoivat minua käsillään. Pappi ja ruununvouti ottivat minun huostaansa. Olin pitäjän kunnia ja ylpeys. Isä puhui kaikissa kokouksissa, että luin latinata. Äiti laski ja tuumi, kuinka paljon ansaitsen, kuin kerran pääsen rovastiksi. Veljeni ja sisareni kunnioittivat oppiani siihen määrään, että he sanoivat minua "herraksi."

– Puutteita kärsittyäni pääsin kuin pääsinkin ylioppilaaksi. Nyt olin vaihtanut talonpoikaissäätyäni herrasmiehen säätyyn. Olin jättänyt lämpöisen, vahvan takin ja ottanut ylleni avaran, mutta jäykän puvun, joka minua kylmi. Olin kasvanut pois omaisteni piiristä, sydämestä ja rakkaudesta. He eivät minua enää ymmärtäneet, minua ihmeteltiin ainoastaan. Toinen, jonka jätin pois, oli äidinkieleni. Oli niinkuin pienen kultaisen pikarin vaihtaminen isoon kullattuun haarikkaan. Ja kuitenkin en oppinut ruotsia niin, että olisin voinut sitä virheettömästi puhua. Mutta kaikkein hulluimmasti kävi, kun rupesin vaihtamaan perittyjä talonpojan mielipiteitäni.

Hän joi loppuun, teki uutta totia ja ottaessaan kulauksen toisen perästä, jatkoi hän puhettansa.

– Nähkääs, kun tulin yliopistoon, hyökyi vapamielisyys korkeana aallokkona, pitkältä oli maihin, ja taivas oli kirkas. Koko mailma oli vapaamielinen. Minun talonpoikais-vanhoillisuuteni suori tiehensä ja sen seurassa viimeinen ankkuri, joka minua vielä pidätti. Nyt oli kaikki ulkoa opittua, ei mitään elämästä saatua, kaikki siteet minun ja omaisten välillä olivat katkaistut. Ja nyt piti minun lukea papiksi.

Hän vaiken.

Halot olivat nyt hajonneet pieniksi, punaisiksi, hehkuviksi palasiksi, jotka tasaisesti ja kuumasti valaisivat ilman liekkiä, yhtämittaisesti. Pimeä ja hiljaisuus täyttivät ison huoneen, joka epävarmassa valossaan näytti vielä suuremmalta ja kolkommalta. Hulttila istui piirtelemässä sormellaan kuvioita ilmaan. Veikkoliini luuli hänen näkevän näkyjä. Mutta kohta alkoi tuo entinen ylioppilas taaskin kertomuksensa. Vaikka hän välillä sokkaroi, piti hän ajatuksensa kuitenkin hyvin ko'olla.

– Kun ajattelen että tämä kaikki on tapahtunut kahdenkymmenen vuoden kuluessa, niin näyttää se minusta käsittämättömältä. Tuntuu kuin olisin Metusalemin ikäinen ja kuin vuosisatoja olisi jo kulunut siitä, kuin ajattelin niitä asioita, joista teille olen kertonut. Tunnen itseni niin vanhaksi ja tyhjäksi kuin tyhjä näkinkenkä järven rannalla. Nähkääs, asianlaita on se, että olen oikeastaan lakannut jo aikoja sitten elämästä, kaikesta olen nykyään välinpitämätön, elän vanhasta tottumuksesta, samoin kuin juonkin. Nähkääs, oikeastaan ei juominen enää minusta maista. Mutta mitä minun piti puhuaakaan, ja hän alkoi änkyttää. Niin, miten minä luin papiksi. Aloin jumaluusopintoni vapaamielisestä päästä. Tutkinnossa huomattiin että osasin paremmin uskonnon vastustamista kuin kristinuskon puolustusoppia, olin lukenut noita vapaamielisiä kirjoja ihan liiaksi. Ja siten sain kerta toisensa perästä siipeeni, sillä huomattiin minut sudeksi lammasten vaatteissa, palkkapaimeneksi, valkoiseksi maalatuksi haudaksi. Sitä paitse, totta puhuakseni, join jo silloin. Ja niin jouduin köyhyyteen ja kurjuuteen, nälkään ja likaan sekä kylmään. Eräänä päivänä yksin istuessani, kurjassa majassani Punavuorilla Helsingissä, tuli luokseni eräs toveri.

– Nyt on minulla jotain sinulle, sanoi hän. Nouse ylös, vanha poika! Sinä saat taaskin maata haahkan-untuissa, syödä ruokaa joka päivä ja tuntea itsesi ihmiseksi. Sinä tulet suomalaiseksi painoasiamieheksi Viipuriin. Lukea sanomalehtiä, ainoastaan lukea, kuuletko, ja nostaa 2000 markkaa vuodessa. Tule huomenna luokseni. Saat lainaksi takkini ja saapas-parin. Sitten menet painoasiain Ylihallitukseen ja sitten on asia valmis, sitäpaitsi kaikki on jo päätetty. Minä tulen itse

sinua hakemaan, kuuletko. Niinhän se on, tätä teikäläiset ette kyllä ymmärrä, mutta yhdentekevähän se on.

– En muista enää mitä toverilleni vastasin, mutta senlaiseksi en vielä ollut muuttunut, että olisin suostunut ehdotukseen. Minä pakenin.

– Seuraavana päivänä olin höyryn voimalla matkalla ja neljäntoista päivän perästä olin kotona. Isä, äiti, sisar, veli, pappi ja ruununvouti saivat ainoastaan häpeätä kaikesta toimestaan. Ja minä sain kalliisti maksaa perustuslain mukaisesti määrätyn uskon epäilemistä. Sen jälkeen olen elänyt kauheita vuosia. Jokaisesta syömästäni leipäpalasta sain tietää, mitä se oli maksanut. Kaikki, joka ennen oli ollut minulle ja omilleni kunniaksi, muuttui minulle ja heille häpeäksi. Siitä ajasta saakka kannan nimeä, jonka jokainen henkilö pitäjässä tuntee; olette varmaankin kuullut että minua kutsutaan lutikaksi. Vietin surkeata elämää. Häpesin kerjätä ja ojaa kaivaa en jaksanut. Elin jonkun aikaa papin kirjojen pitämisellä, mutta...

Ja Hutilan mieliala pikaisesti muuttui; vakavasta muuttui hän yht'äkkiä lystilliseksi ja nauraa kikersi.

– Sittenkuin huomattiin, että kirjoista olin jättänyt pois kauhean joukon lapsia, antanut poikain muuttua tytöiksi ja päinvastoin, sallinut muutamain elää toista sataa vuotta ja toisten kuolla liian aikaiseen, niin sain eron myöskin siitä toimesta.

– Monta vuotta on nyt kulunut siitä ajasta, vanhempani ovat menneet manalan majoille.

Hänen puheensa kävi yhä heikommaksi ja hitaammaksi sekä sekavammaksi, sanat olivat kuin tervassa, ja pikaisesti, niinkuin vanhain juoppoin käy, sai humala vallan.

– Jos minä olisin jäänyt talonpojaksi. – Jääkää talonpojaksi, Veikkoliini, jääkää siksi mitä olette, on samaa kuin vaihtaa kultainen pikari. – Nähkääs, ruotsalaiset sanovat: talonpoika ei lähde kolmannessa polvessa – nähkääs, jos teillä olisi poika, no no, niin – nyt kaula sanoi seis, ja hän vaiken iäkkiä, hänen jänteensä tulivat veltoiksi. Onnellisena ja tyytyväisenä vaipui hän sijallensa, hän oli saavuttanut tarkoituksensa, humalan unohduksen.

Veikkoliini katseli häntä.

– Hänen ei ole onnistunut, sentähden on hän katkeramielinen. Ja sitäpaitsi hän valehtelee, kaikki juopot valehtelevat. Jokin syy surmalla pitää olla. Aina on se jokin muu, vaan ei milloinkaan viina. – Turhaa puhetta se on, ainoastaan lorua.

V

Seuraavana päivänä tapasivat Veikkoliini ja Matti toisensa sopimuksen mukaan Kiiskilän keskievearissa.

Veikkoliini oli levoton; hän oli pyytänyt Hutilaa olemaan kiihoitusmiehenä ja todistajana. Toinen vierasmies oli Jaakko Trast, vanha kaartilainen, Vahvan Matin hyvä ystävä ja nykyinen ammattiveli. Mutta toistaiseksi ainoastaan vanha sotamies oli saapunut. Veikkoliini oli päättänyt tänään tehdä kaupan lopullisesti millä keinolla hyvänsä. Ja vaikka Matti rapisteli kuin kala Veikkoliinin nuotassa ja vieläpä lisäksi kuin vaikeasti suomustettava kala, niin veti Veikkoliini saaliinsa lopulta maihin, ja paljoa ennen, kuin Matti itse huomasikaan, olivat kaikki määräykset välikirjassa selvillä.

Yhdessä asiassa oli Matti kuitenkin peräytymätön. Veikkoliini tahtoi että jättiläinen ottaisi koko hakkauksen ja tukkien kulettamisen Veikkoliinin puolesta. Mutta Matti oli luvannut kuolleelle Blumelle hoitaa kauppahuoneen metsän hakkausta, joka oli ainoastaan muutaman peninkulman päässä pohjoiseen päin tästä; hän oli luvannut vielä enemmänkin: kaikki tukit uitettaisiin hänen omalla peräänkatsannollaan Pielisjärveä ja virtaista Pielisjokea myöten Suikkilan sahalle.

– Ja sen käsitätte, Veikkoliini, sanoi hän, että kun on luvannut niin täytyy pitää – "sanasta miestä, sarvesta härkää".

– Mutta, intti Veikkoliini, vanha Blumehan on kuollut ja...

– Niin on, mutta minä elän, vastasi Matti vihasesti, ja minä pidän mitä olen luvannut.

Veikkoliini ei uskaltanut kauvemmin pysyä ehdotuksessaan, peläten menettävänsä kaikki. Tässä jättiläisessä löytyi omituinen sekoitus; kesyttämätöntä voimaa ja taipuvaista lapsellisuutta, joka näyttäytyi arvostelemattomassa luottamuksessa ja myöntyväisyydessä. Tämä myöntyväisyys saattoi kuitenkin, sen tiesi Veikkoliini, joskus loppua, etenkin jos Matti oli tyhjentänyt muutamia laseja liiaksi tahi tullut suututetuksi. Ja pikaisesti, ennenkuin aavistikaan, saattoi tuo myöntyväinen mielenlaatu kääntyä vastustavaksi yksipäisyudeksi, jota ei kukaan, ei edes Matin vaimokaan, joka muutoin kääri hänet sormensa ympärille, saanut taipumaan.

Veikkoliini antoi sentähden, viisaasti kyllä, viimeisen ehdotuksensa raueta, ollen tyytyväinen siihen, mitä hän oli voittanut. Kun hän kerran saisi metsänoston päätetyksi, niin kyllä hän saisi miehiä puita kaatamaan ja kuljettamaan. Ehkä Jaakko Trastin voisi taivuttaa siihen.

Jaakko Trast oli tavattoman ruma mies, mutta vartaloltaan oikea sotilas. Monta vuotta oli hän ollut sotamiehenä Suomen kaartissa, ollut Bulgarian vapauttamis-sodassa, ottanut osaa moniin tappeluihin, tullut haavoitetuksi Filippopolin luona ja maannut San Stefanon lasaretissa pitkiä kuukausia sen jälkeen, kuin pataljoona oli palannut isänmaahan. Mies, jonka nom de guerre oli Trast – oikeastaan nimeltänsä Torvikoski – oli pitkäkasvuinen vartaloltaan, varustettuna hyvin kippuralla nenällä, älykkäillä, harmailla silmillä ja pitkällä, riippuvilla, mongolilaisilla viiksillä, joiden väliin piippunykä oli kasvettunut ikuisiksi ajoiksi. Vaikeata oli ollut harjoitussääntöjen opettaminen hänelle, mutta sittenkuin hän ne kerran oli oppinut, niin ne olivat, samoin kuin piippukin, kasvettuneet häneen koko iäksi. Sotilasmaisuus oli muuttunut hänen toiseksi luonteekseen. Hän liikkui itseliikkujan sääntillisyydellä, niinkuin plutoona komennon mukaan. Sopivassa ja sopimattomassa tilaisuudessa käytti hän "smirnaansa" ja tervehti, niinkuin ihmiset sanoivat, paljaasta kopeudesta sotilastavalla, kättä nostaen lakin laitaan. Lakki taaskin oli aina vanha väritön, vaalennut kappale, joka, ostipa hän sen sitte mistä tahansa, pian sai jonkunlaisen sotilasmaisen muodon.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.